

zetekben a történelem a többi un. közismereti tárggyal együtt igen komoly hátrányban van. Véleményem szerint egészen az alapoknál kellene kezdeni. Ezzel nem azt akarom mondani, hogy a mi portánkon minden rendben van, de hogy mennyire vannak zavarok fiatalságunk identitástudata körül, az kétségtelenül mélyebben gyökeredzik. Itt úgy tűnhet, az egyetem~~en~~ viszonylag keveset tehet. Amha figyelembe vesszük, hogy igazán jó tankönyvek kellenének, és az egésznek a kulcsa a jó tanár, ennyiben az egyetem felelősségéről is szó van.

Én úgy érzem, hogy itt az egyetem ilyen jellegű - sokszor "kényes" - kérdésekről még most is csak másodkézből, a "folyosón" lehet hallani nyíltan, becsületesen. Bár a Kelet-Eu. tanszék nemzetiségi kérdést, stb.-t tárgyaló órái nagy haladást jelentenek, - ha jól tudom, ez ilyen formában elég új is. Szóval nem nagyon "dívat" ezekről a kérdésekről nyíltan beszélni, sokan inkább hallgatnak...

Itt beidegződésekről is szó van. Vannak oktatók, akik úgy érzik, hogy ezt már el elhet mondani, és vannak, akik talán kényelmi okokból, talán tulzott ovatosságból, bátortalanságból, talán mert maguk sem látnak sok mindent tisztán: nem mondják el a dolgot. Ez nagyon nagy mértékben függ a tanszék légkörétől, hogy mennyire inspirálja az oktatót.

Itt arról is szó lehet, hogy az oktató anyag nagy része - ilyen szempontból egyes oktatóknak az általuk is megélt történelmet jelenti. Igen. Nekik ez egy kicsit szembenézés saját múltjuk egy darabjával, ez kétségkívül nehezíti az objektív megítélést.

Kokas Károly

BESZÉLGETÉS CSATÁRI DÁNIELLEL

/részlet/

A Kelet-Európa történetének kérdései viszonylag fiatal studium.

Magától értetődik, hogy az egyetemes történeti studiumot össze kell hangolni, illeszteni a magyar történet megfelelő korszakainak oktatásával. Mielőtt erre az összefüggésre kitérnék, egy kicsit elkanyarodok egy másik terület felé, hogy ti. az egyetemes történelem tárgyalásánál nekünk nem az az elsőrendű feladatunk, hogy száraz, poros tényanyagot adjunk, hanem hogy ezeknek az adatoknak a birtokában, ezeket segítségül hívva egyetemes történeti folyamatokat oktassunk, és olyan történeti szemléletet is adjunk, amellyel a magyar történet megfelelő korszakát is könnyebb talán megérteni. Nyugat-Európa és Kelet-Európa történetének oktatása nem egyenlő hagyományokkal rendelkezik, a szakirodalom szempontjából az előbbinek lényegesen jobb a helyzete. Kelet-Európa mint önálló kutatási tárgy viszonylag fiatal, kevés előzménnyel rendelkezik, ami előnyt is jelent, meg hátrányt is. Előnyt, mert akárhova nyulunk ezen a területen, mindenhol izgalmas és szép témákat találunk. Hátrány az, hogy a feldolgozások, forrásgyűjtemények szűkös volta miatt majdnem minden órára nekünk kell összeszedni az anyagot, ezenkívül vannak olyan félreértések, szemléleti problémák, amelyek akadályozzák a Kelet-Európa történeti studium kialakítását. Kelet-Európa etnikailag rendkívül kevert terület és ebben a keverttségben mi is érintettek vagyunk olyanképpen, hogy 18 után a magyarság jelentékeny része a határainkon kívülre került. Egy időben volt olyan álláspont, hogy nem szabad a határainkon túl élő magyarság kérdéseivel foglalkozni, mert ez óhatatlanul nacionalizmushoz vezet. Ez tarthatatlannak bizonyult, mert nyilvánvaló, hogy ha a tudományosság nem foglalkozik elmélyülten a kérdéssel, akkor "szabad a gazdá", mindenké a saját szája íze szerint mondja amit akar. Vagyis ez egy időben tabukérdésnek minősült. Mi abból indultunk ki, hogy ezt a kérdést nem önmagában kell vizsgálni, hanem bele kell ágyazni azoknak a szuszédos népeknek a történetébe, ahol

a magyarság pillanatnyilag él. Itt bejön egy másik témakör: a lezajlott hazafisági viták és szépirodalmi, szociográfiai stb. lecsapódásaik, amelyeknek volt egy olyan hatása is, amely egy időben nehezítette a mi studiumunk kialakítását. Volt egy olyan elképzelés, hogy körünkben, amikor nemzetközi integráció figyelhető meg a világ különböző területein, így a szocialista országokban is, a nemzeti szerepe óhatatlanul csökken, sőt, az is megfogalmazódott, hogy minden, ami a nemzettel összefügg, ennek a nagy történelmi folyamatnak a során előbb-utóbb a történelem lomtárába kerül. Igaz történetileg, hogy a szocialista országok is integrálódnak, de ha figyelembe vesszük azt az adott történeti talajt, ahonnan ez megindult, akkor itt nem a nemzeti elhalásáról, hanem a nemzetinek egy új típusú ébredéséről, megújulásáról, egy új típusú nemzeti fejlődés megindulásáról beszélhetünk, amelyben a nemzeti és az egyetemes, a társadalom és a haza nem egymást taszító pólusok. /.../

A demokrácia nemnyire kulcskérdés Kelet-Európában?

Az új típusú nemzeti fejlődés történeti folyamatában kulcskérdés a szocialista demokrácia problémája. A demokrácia elnélyítése véleményem szerint három szempontból is kulcskérdés. Itt nem ment végbe polgári demokratikus fejlődés, elmaradott paraszti társadalmak voltak, de pl. nem volt évtizedekig működő demokratikus parasztpárt, amely az ország többségét a demokratikus játékszabályok elsajátítására megtanította volna. Bizonyos elemi demokratikus játékszabályok nem váltak reflexszerűvé, és így nem váltak az etikai követelményrendszer részévé sem. Aki nem tud a vele azonos nyelvű társával normális emberi demokratikus kapcsolatot kialakítani, az nyilvánvalóan nem tud szót érteni egy nemzetiséggel, vagy egy másik nemzettel sem. Másodszor: a régi magyar paraszti társadalomról már beszéltem, így állt ez a szomszédos népeknél is, vagyis hasonló a probléma nálunk is; ha nem értünk szót az országon belül, még kevésbé értünk szót az országon kívüliekkel, és ebből alakul ki, hogy a nemzeti értékek kölcsönös megismerése és megismertetése -Lenin gondolatára utalnék- legfeljebb valami elvont internacionalista ráolvasás lesz. A harmadik vetület: a nemzetiségek szerepe. A nemzetiség annál lelkesebben, odaadóbban foglalkozik az illető többségi nemzet kultúrájával, minél inkább érzi, hogy a többségi nemzet /amely egy adott ország államhatalmában a döntő szót mondja ki éppen többségi jellegénél fogva / a nemzetiség számára sokoldalú jogok érvényesítését vagy élvezését biztosítani fogja. A nemzetiség annál inkább vállalja az együttélést a többségi néppel, tehát a szocialista demokrácia elnélyítése ebben az új történelmi folyamatban a nemzet számára, a nemzetiség számára és az együttélő népek számára egyaránt kulcskérdés, a nemzetiségek, népek közeledének előfeltétele.

Ugy való, hogy a demokrácia nemcsak makroközösségekben, hanem a mi szűkebb környezetünkben is, mindennapjainkban gondolkodva is kulcskérdés. Szociológusok, kapcsolódóan kérdezen a tanár ur véleményét a karunkon nemrég kezdenyvezett oktatói-hallgatói /kölcsönös/ véleményezési rendszerrel.

En ezt a megfogalmazódott igényt értettem is, meg nem is. Azért értettem, mert ezt a mi munkánk mindennapos kellékének tekintettük és tekintjük, de épp ezért nem értettem, hogy a demokratikus munkakapcsolat ilyen elemi mozzanata miért került ilyen magas fórum alá, és miért most vált ez problémává. Nagyon jó kezdenyvezésnek tartom, a szekció-diáktalpasmenteket, mert úgy éreztem, hogy itt mindkét oldalról őszintén és közösen tárták fel a problémákat, és egyáltalán nem bántó módon, vagy "betartási" szándékkal. Ott került fel igényként a speciálkollégium valamilyen kollektívabb formája. A második félévben ennek alapján a spec. koll. résztvevők által választott három té-

nát egy-egy /akérdésben alaposabban tájékozott/ hallgató szakirodalom-ajánlása és vitavezetése mellett teljesen kollektív módon dolgoztuk fel. És ebben a vitában tanár és diák teljesen egyenrangú módon vett részt. Ez átvezet az oktató és hallgató kapcsolatának kérdéséhez...

Bár a kar egészéről nem tudok véleményt formálni, de azt hiszem, hogy az általános igény vagy elvárás, hogy a tanár ne tüntesse fel magát emberfölötti lénynek. Neki is éppúgy készülnie kell az órákra, mint a hallgatónak a vizsgára; állandóan "überelnie" kell magát, mert ha ezt nem teszi, egy idő után -- mivel kevesebbet tud a diákjainál -- már nem nevezhető tanárnak. Adott esetben meg kell mondania, hogy mondjuk: a témában három megalapozott véleményt olvastam, ismertem meg, és bevallom őszintén: én nem tudtam eldönteni, hogy melyiküknek van igaza. Ettől nem lesz kisebb a tekintélye.

Nyilván olyan témában, amelyben jobban otthon van az ember, jobban el tudott mélyülni, az egymással konfrontáló nézetek bemutatása után, ha ismeretei birtokában tudományos lelkiismerettel állást tud foglalni, akkor ezt megteszi. Természetesen a hallgató számára akkor is szabad a választás: az ismeretek, érvek súlyának megfelelően állhat az egyik vagy a másik nézet mellé.

Sokan bizonyos gondolatgazdag szakmunkákat, elméleteket azok nem-marxista szemlélete miatt nem tartják fontosnak megismertetni a hallgatókkal.

Ezek a művek, gondolatok természetesen nem kizárandó, hanem bevonandó tételek. Sőt, Kelet-Európának kapcsolatban ez az egyik sajátosság, hogy rengeteg témáról hiányzik még a marxista igényű feldolgozás. Itt az egyetemen kell megismertetni ezeket a munkákat, kritikai véleményt formálni róluk, nehogy az egyetem után a felkészületlenség miatt zűrzavart okozzon.

A történész utánpótlás nevelése?

A nemzedékek természetes váltásán túl a Kelet-Európa-studiumnál volt egy külön kényszerítőerő, hogy nem nagyon volt a téma tanulmányozásának hagyománya. Ezért természetes módon alakult ki itt egy fiatal oktatógárda, amely egyre finomodó munkamegosztással, egymás munkáját is figyelemmel kísérve, egymás előadásait, szemináriumait is hallgatva-megbeszélve látja el ennek a tárgynak az oktatását. Az utánpótlás nevelésének egy másik lehetősége az, hogy az átlagon felül teljesítő, vagy új témák feldolgozására kísérletet tevő hallgatókat segítsük a diákkörben, és egyengessük utjukat a megjelenés irányába. Ebben a munkában az igényosság kölcsönös erősítése hasznára válik mindkét félnek.

Az is tanácsos a Kelet-Európát oktatóknál, hogy a szűkebben vett oktatáson túl is bevonják az érdeklődő hallgatókat a történeti kérdések vizsgálatába, történész személyiségekkel is megismertessék őket, pl. a Történész Körre gondolok...

Hívtak engem is, de bevallom, én nem tudtam elmenni ezekre az előadásokra. Tudom, hogy Berend T. Ivánnal, Csalog Zsolttal, Ránki Györggyel, Püspöki Nagy Péterrel, Péter Katalinnal és korábban másokkal is volt beszélgetés, és úgy hallottam, hogy ezek az előadások olyan szakmai élményt jelentettek a résztvevők számára, amelyeket mindenképpen folytatni kell az elkövetkezendő időben, ha van erre igény...

A hallgatók részéről feltétlenül.

...akkor ezeket a kar illetékes vezető szervei felé jelezni kell, és meggyőződésem, hogy ők ezt az igényt feltétlenül támogatni fogják.

Hóvizi Ottó